

Egz....

Nazwa zamierzenia budowlanego	PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH DLA KAPLICZKI Z CHRYSTUSEM FRASOBLIWYM ZLOKALIZOWANEJ W GMINIE SIEMIENI
Adres obiektu	GMINA SIEMIENI, UL. KASZTANOWA
Nazwa i numer obrębu ewidencyjnego	dz. ew. nr 141, obręb KOL. SIEMIENI id działki 061306_2.0015.141
Imię i nazwisko lub nazwa Inwestora	GMINA SIEMIENI, UL. STAWOWA 1B, 21-220 SIEMIENI NIP 539149 71 01, REGON 030237693
Spis zawartości projektu architektoniczno – budowlanego	1.Program prac konserwatorskich
Data opracowania	25.01.2024

Zakres opracowania	Funkcja projektowa	Imię i nazwisko, specjalność i numer uprawnień	Data opracowania	Podpis
PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH	PROJEKTANT:	mgr sztuki JUSTYNA CHAŁUPKA <i>Nr dyplomu 10115</i>	25.01.2024	

1. OPRACOWANIE

1.1. Przedmiot opracowania

Przedmiotem niniejszego opracowania jest kapliczka wolnostojąca z figurą Chrystusa Frasobliwego, zlokalizowana na terenie Urzędu Gminy Siemień przy ul. Kasztanowej. Kapliczka jest objęta ochroną konserwatorską na mocy wpisu do rejestru zabytków województwa lubelskiego pod sygn. A/975.

1.2. Podstawa opracowania

Podstawą prawną opracowania jest umowa zawarta przez autorkę z Fundacją Fontes, natomiast podstawę merytoryczną stanowi analiza stanu zachowania przeprowadzona w trakcie wizji lokalnej zorganizowanej na obiekcie w styczniu b.r.

1.3. Cel opracowania

Celem niniejszego opracowania jest określenie aktualnego stanu zachowania oraz głównych przyczyn zniszczeń powodujących degradację kapliczki. Efektem prac jest sformułowanie proponowanego programu prac konserwatorskich.

2. OBIEKT

2.1. Opis obiektu

Kapliczka wolnostojąca, murowana i tynkowana. Jest to harmonijna, statyczna forma, bazująca na kształcie czworobocznego słupa zwieńczonego krzyżem na stożkowatym sklepieniu. Forma jest wyraziście podzielona na trzy kondygnacje, o zbliżonych wysokościach. Każda z kondygnacji jest zwieńczona dwurzędowym daszkiem z dachówki ceramicznej (karpiówki). Część najniższa składa się z masywnych pilastrów o bogato rozcłódkowanym gzymsie, zdobionych półwałkiem, w części dolnej posiadających głęboką płycinę oraz wysoką wybrzuszoną podstawę. Pomiedzy pilastrami gzymsy tworzą złudzenie zwielokrotnienia pilastrów i pogłębiając efekt trójwymiarowości. Kondygnację środkową również tworzą pilastry, jednak o nieco lżejszej budowie oraz dekoracyjnych spływach wolutowych dodających lekkości i finezji bryle. Na jednym z pilastrów tej kondygnacji znajduje się kartusz z datą- 1770. Gzymsy są analogiczne do pilastrów pierwszej kondygnacji, mocno rozcłódkowane, z zagierowaniem pomiędzy filarami. Kondygnacja trzecia jest utworzona z nieco mniejszych filarów wspierających arkady i stożkowane zwieńczenie z krzyżem metalowym na szczycie. Gzymsy tej kondygnacji są mniej rozcłódkowane, pod arkadami znajdują się blendy przecięte horyzontalnie półwałkiem. Jedna z arkad jest otwarta- mieści niszę, w

której umieszczono figurę Chrystusa Frasobliwego. Ze względu na brak dostępu do figury nie poddano jej szczegółowym oględzinom, jednak można stwierdzić, że rzeźba jest pełnoplastyczna, najprawdopodobniej drewniana, polichromowana, najprawdopodobniej przemalowana.

2.2. Stan zachowania i przyczyny zniszczeń

Kapliczka jest zachowana w stanie umiarkowanie złym, kwalifikującym do szybkiego remontu. Główną przyczyną zniszczeń są wtórne kumulujące wilgoć warstwy cementowe, nieefektywnie odprowadzona woda opadowa powodująca postępującą korozję biologiczną oraz najprawdopodobniej wilgoć podciągana kapilarnie z gruntu.

Mur

Kapliczka jest wymurowana z cegły pełnej ceramicznej. W miejscach ubytków widoczne są skutki zawilgocenia strefy cokołowej, cegła jest częściowo zdeintegrowana, widoczne są rozległe spękania, łuszczenie się cegły, wykruszenia i ubytki. W miejscach szczególnego narażenia na penetrację wody opadowej widoczne jest rozwarstwianie się cegieł i osypywanie. Lokalnie stan zachowania poszczególnych obszarów, zwłaszcza powierzchniowych, należy określić jako bardzo zły. W ubytkach widoczna jest częściowo zdegradowana osypująca się fuga oraz wyraźne nawarstwienia korozji biologicznej w postaci alg i glonów.

Główną przyczyną zniszczeń jest wilgoć kumulowana przez wtórne warstwy cementowe, woda opadowa penetrująca strukturę kapliczki poprzez ubytki i spękania oraz najprawdopodobniej woda podciągana kapilarnie z gruntu, co trudno stwierdzić, ze względu na porę roku, w jakiej przeprowadzono ocenę stanu zachowania oraz nieniszczący charakter towarzyszących jej badań.

Tynk

Oryginalna zaprawa widoczna w ubytkach jest zachowana w stanie bardzo złym. Na skutek zawilgocenia i pokrycia wtórnymi warstwami cementowymi zaprawa pierwotna jest mocno spękana, rozwarstwiona i zdeintegrowana, wykrusza się i osypuje. Odspajająca się wtórna zaprawa cementowa powoduje zniszczenia zarówno w partii oryginalnej zaprawy jak i lica cegieł. Spoiwo jest mocno osłabione. W ubytkach widoczne są skutki miejscowego porażenia biologicznego. W partii przyziemia do zniszczeń przyczyniają się drobne rośliny porastające trawnik, na którym posadowiona jest kapliczka. Na skutek wtórnego pokrycia tynkiem cementowym na rozległych obszarach widoczne są odspojenia płatów tynku, wynikające z dezintegracji oryginalnej zaprawy. W wykruszonych obszarach widoczne są nawarstwienia glonów i porostów, przyczyniające się do

kumulacji wilgoci oraz dalszej destrukcji warstw oryginalnych. Przyczyną wybijanej wegetacji roślinnej na powierzchni tynku, zwłaszcza w okolicach daszku, jest woda opadowa i jej nieefektywne odprowadzenie.

Warstwa malarska

Kapliczka była pierwotnie pomalowana farbą wapienną na kolor jasny, na co wskazują relikty zaobserwowane w ubytkach. Jednoznaczne określenie koloru nie jest możliwe bez przeprowadzenia badań stratygraficznych. Pierwotna warstwa malarska jest zachowana w stanie szczątkowym.

Jedyne, co można stwierdzić, to jej mineralny charakter- zapewne jest to farba wapienna na pobiałe.

Dachówka

Gzymsy pierwszej i drugiej kondygnacji posiadają zadaszenie z wtórnej dachówki karpiówki ułożonej w dwóch rzędach. Są zachowane w stanie umiarkowanym. Na górnej powierzchni pokrycia, zwłaszcza w miejscu styku ze ścianami kapliczki widoczne jest znaczne nagromadzenie mchów i porostów. Zadaszenie wykonano z niewielkim spadkiem, co jest przyczyną nieefektywnego odprowadzenia wody opadowej, zaś skutkiem tego jest wzmożona korozja biologiczna.

Dachówka jest wtórna, ponadto została ułożona pod niewłaściwym kątem- zbyt małym. Daszki nie posiadają odpowiedniego spadku, są zbyt płaskie, ich wygląd jest niehistoryczny. Ponadto nie pełnią właściwie przeznaczonej im funkcji odprowadzenia wody opadowej.

Profile sztukatorskie

Przebieg i rysunek dekoracji sztukatorskiej jest zachowany umiarkowanie dobrze. Wszystkie elementy są pokryte wtórną zaprawą cementową oraz wtórnymi wymalowaniami. Przed rozpoczęciem prac należy sprawdzić na ile elementy oryginalne uległy pogrubieniu po pokryciu warstwami wtórnymi, co ujawni ich dokładny pierwotny profil. Nie jest to możliwe bez badań stratygraficznych, gdyż partie widoczne w ubytkach są zbyt małe lub zanadto zdegradowane.

Figura Chrystusa Frasobliwego

Figura o charakterze ludowym, znajdująca się w niszy trzeciej kondygnacji kapliczki jest najprawdopodobniej drewniana i polichromowana. Na powierzchni widoczne są zabrudzenia oraz drobne ubytki, zapewne jest pokryta wtórnymi warstwami malarskimi. Ze względu na brak dostępu nie przeprowadzono szczegółowych oględzin rzeźby.

2.3. Technika i technologia

Kapliczka jest murowana z cegły pełnej ceramicznej łączonej zaprawą wapienno-piaskową. Zarówno spoina jak i widoczne zachowane fragmenty zaprawy pierwotnej charakteryzują się dużą ilością wypełniacza, w tym przypadku najprawdopodobniej ilastego piasku rzeczno, na co wskazuje kolor zaprawy- ugrowy o ciepłym odcieniu. Powierzchnia tynkowana posiada relikty warstwy malarskiej w kolorze jasnym, trudnym do określenia bez badań stratygraficznych. Farba najprawdopodobniej o spoiwie wapiennym, wzięwszy pod uwagę charakter obiektu zapewne na pobiale wapiennej.

Kapliczka jest wtórnie pokryta cienką warstwą tynku cementowego oraz farbą w kolorze białym. Dachówka pokrywająca gzymsy to ceramiczna karpiówka zastosowana wtórnie- najprawdopodobniej jest to nawiązanie do poprzedniego rozwiązania. Zwieńczenie kapliczki jest pokryte zaprawa cementową.

Figura Chrystusa jest najprawdopodobniej wykonana z drewna. Jest polichromowana, z pewnością przemalowana.

3. PROGRAM PROPONOWANYCH PRAC KONSERWATORSKICH

1. Przed rozpoczęciem prac należy wykonać badania stratygraficzne tynku w celu ustalenia pierwotnej kolorystyki obiektu oraz dokładnego pierwotnego profilu elementów sztukatorskich.
2. Usunięcie wszystkich warstw wtórnych- tynków, farb, dachówki, ze szczególnym uwzględnieniem zapraw cementowych.
3. Usunięcie zdegradowanych obszarów cegły i spoiny. Dopuszcza się usunięcie łuszczących się i spękanych fragmentów cegły oraz spękanej i wykruszającej się spoiny. Prace należy wykonywać ręcznie, bez użycia elektronarzędzi, a zakres usuwanych obszarów ograniczyć do niezbędnego minimum.
4. Odślonięcie fundamentów kapliczki w celu skontrolowania stanu zachowania oraz oceny zawilgocenia muru. W przypadku stwierdzenia trwałego zawilgocenia zaproponować rozwiązanie izolacyjne odpowiednie do stwierdzonego zagrożenia.
5. Dezynfekcja muru i reliktyw zapraw oryginalnych. Należy mechanicznie usunąć wszelkie nawarstwienia alg, glonów, mchów i porostów i odkazić warstwy odpowiednio dobranym preparatem biobójczym.
6. W przypadku stwierdzenia zasolenia muru należy wykonać kompresy odsalające.
7. Zabezpieczenie i wzmocnienie reliktyw oryginalnego tynku. Zaleca się preparaty

krzemoorganiczne do wzmacniania cegły i zapraw historycznych.

8. Uzupełnienie ubytków muru - w przypadku konieczności wymiany cegieł zaleca się cegłę rozbiórkową o analogicznych parametrach, w przypadku płytszych napraw zaleca się zaprawę trasową do uzupełniania i fugowania muru.

9. Wykonanie izolacji przeciwwilgociowej fundamentu - dobór techniki i technologii będzie uzależniony od stwierdzonego stanu zachowania i poziomu zawilgocenia. Zaleca się izolację mineralną w formie elastycznej polimerowej powłoki grubowarstwowej (FPD), która łączy właściwości elastycznego, mostkującego rysy, mineralnego szlamu uszczelniającego (MDS) oraz bitumicznej powłoki grubowarstwowej powierzchni muru fundamentowego. Po wykonaniu izolacji, niezależnie od jej technologii, należy wysypać wokół kapliczki warstwę zapobiegającą rozpryskiwaniu się wody opadowej, w postaci żwiru o frakcji pomiędzy 0 a 31 mm w kolorze ciepłym szarym lub piaskowym o grubości 15cm. Należy również wykonać warstwę filtracyjną z zagęszczonego piasku bijanego warstwami o grubości 50 cm poniżej warstwy żwirowej. Szerokość opaski 30 cm wokół kapliczki.

Uwaga! Decyzję o wykonaniu izolacji fundamentów podjąć na etapie wykonawczym, po odkopaniu i wykonaniu pomiarów wilgotnościowych, a także po konsultacji z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w Lublinie, Delegatura w Białej Podlaskiej.

10. Uzupełnienie ubytków tynku zaprawą wapienno-piaskową, zacieraną ręcznie. Profile sztukatorskie należy odtworzyć zgodnie z techniką oryginału, t.j. jako ciągnione, w zaprawie wapienno-piaskowej, po uprzednim zdjęciu wzorcowego profilu z oczyszczonej powierzchni oryginalnej.

11. Wymiana dachówki pokrywającej gzymsy na formową ręcznie ceramiczną karpiówkę, ułożoną z większym spadkiem w celu przywrócenia historycznego wyglądu elementu oraz zapewnienia efektywnego odprowadzenia wody opadowej.

12. Pokrycie powierzchni tynku pobiałą wapienną.

13. Malowanie kapliczki farbą wapienną zgodnie z wynikami badań stratygraficznych.

14. Hydrofobizacja powierzchni tynku.

Figura Chrystusa

1. Demontaż figury i przewiezienie do pracowni konserwatorskiej. Ocena stanu zachowania rzeźby i wykonanie odkrywek stratygraficznych w celu określenia pierwotnych warstw technologicznych, w tym kolorystyki.

2. Usunięcie wszystkich warstw wtórnych. Oczyszczanie należy przeprowadzić ręcznie, bez użycia elektronarzędzi, zaleca się metody chemiczne.
3. W razie potrzeby wzmocnienie struktury rzeźby odpowiednio dobranym preparatem- dobór uzależniony od stanu zachowania rzeźby, zaleca się preparaty odpowiednio przygotowane do impregnacji konserwatorskich, które będą dobrze penetrować drewno nie powodując jego wybłyszczania, odbarwiania ani wykrzywiania czy pęcznienia, ze względu na ekspozycję zewnętrzną i narażenie na wpływ warunków atmosferycznych.
4. Uzupełnienie ubytków rzeźby drewnem lub odpowiednio dobranym kitem i opracowanie powierzchni uzupełnień w sposób naśladowczy.
5. Uzupełnienie ubytków warstwy malarskiej farbami akrylowymi. Farby na bazie polimeru akrylowego w emulsji z dobrą charakterystyką wiązania i przyczepnością do podłoża, są odporne na działanie promieniowania ultrafioletowego - zapewniają utrzymanie stałości koloru, cechuje je duża odporność na czynniki zewnętrzne. Krótki czas schnięcia oraz satynowe wykończenie.
6. Pokrycie powierzchni rzeźby warstwą zabezpieczającego werniksu.

Metalowy krzyż ze zwieńczenia

1. Demontaż krzyża i przewiezienie do pracowni konserwatorskiej.
2. Oczyszczenie mechaniczne z produktów korozji. Wskazane jest oczyszczanie ręczne, z użyciem narzędzi nie zagrażających oryginalnej powierzchni elementu.
3. Ustalenie na drodze badań stratygraficznych pierwotnego wykończenia powierzchni krzyża.
3. Pomalowanie krzyża preparatem antykorozyjnym zgodnie z wynikami badań stratygraficznych.

DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

Fot. 1. Kapliczka z Chrystusem Frasobliwym, widok od strony południowo-wschodniej.

Fot. 2. Widok od strony północnej, widoczna nisza z figurą Chrystusa Frasobliwego.

Fot. 3. Nisza z figurą Chrystusa Frasobliwego. Widoczne zabrudzenia powierzchniowe i drobne uszkodzenia figury. Powyżej i poniżej niszy widoczna degradacja wtórnych zapraw oraz dachówki.

Fot. 4. Dolna kondygnacja kapliczki, widoczne bogate rozcłódkowanie gzymsów.

Fot. 5. Przyziemie, widoczna głęboka płycina w cokole.

Fot. 6. Podstawa drugiej kondygnacji, styk zadaszenia gzymsu ze ścianą kapliczki, widoczne obfite nawarstwienia mchów i porostów oraz współczesna maszynowa dachówka.

Fot. 7. Gzyms pod zadaszeniem, widoczne spękania i odspojenia warstw wtórnych.

Fot. 8. Gzyms, widoczne rozwarstwienie oryginalnej zaprawy, wtórna zaprawa cementowa oraz spękania i wtórna warstwa farby.

Fot. 9. Gzyms, ubytek, w którym widoczna jest oryginalna zaprawa- spękana, wykruszająca się, rozwarstwiona, o osłabionej adhezji do podłoża.

Fot. 10. Narożnik gzymsu, widoczna wtórna warstwa zaprawy cementowej pod wymalowaniem oraz rozległe odspojenia i spękania wierzchniej warstwy.

Fot. 11. Podstawa drugiej kondygnacji, ponad daszkiem, widoczna korozja biologiczna oraz spękania i odspojenia warstw wierzchnich.

Fot. 12. Stan zachowania warstwy wierzchniej na ścianie kapliczki- widoczne rozległe odspojenia, złuszczenia i korozja biologiczna.

Fot. 13. Stan zachowania powierzchni pilastra- widoczne złuszczenia, rozwarstwienia i korozja biologiczna powierzchni.

Fot. 14. Przyziemie, widoczne wtórne warstwy cementowe oraz roślinność.

Fot. 15. Uszkodzenia partii przyziemia.